

ПРИНЦИПИ КОНСТРУЮВАННЯ ОБРАЗУ ТІЛА В SHORT STORY Т. ГАРДІ «BARBARA OF THE HOUSE OF GREBE»

У статті розглядаються принципи конструювання образу тіла в short story Т. Гарді «Barbara of the House of Grebe». Дослідження образу тіла в контексті образної системи та проблематики твору дозволяє визначити, що конструювання символіки образу відбувається на основі звернення до античної міфології й категорії етики та естетики і літературних ремінісценцій. Ключові слова: образ-символ тіла, маскулінний, фемінний.

The article is dedicated to the principles of construction of body image in the short story of Thomas Hardy «Barbara of the House of Grebe». The analysis of the system of images and problems touched upon in the short story prove that the construction of body image is based on the appealing to the antique mythology, categories of ethics and esthetics as well as to literary reminiscents. Key words: body symbolic image, masculine, feminine.

Творчий доробок англійського письменника Т. Гарді включає романи, поезії та short stories. Починаючи з першої половини ХХ ст. літературна критика вбачає в Т. Гарді передусім автора романів, відтак твори іншого ґатунку нечасто стають предметом спеціальних досліджень. Окремі аспекти малої прози Т. Гарді були розглянуті в роботах К. Бреді, Ч. Мея, Дж. Робертс, Р. Моррела, М.В. Урнова, Л.А. Смикалової, І. Канторовича, Т. Мотилевої, А.О. Бурцева, А. Невструєвої, Ю. Селезневої, С. Матченкої, Н. Серебрякової.

Short story «Barbara of the House of Grebe» (1891), одне з найвідоміших творів у збірці «A Group of Noble Dames» (1891), є предметом вивчення англомовних дослідників. В Америці дослідженням категорії тілесності, жаху та відрази й готичних елементів, реалізованих у творі, займається Дж. Робертс (стаття «Abjection and degeneration in Thomas Hardy's «Barbara of the House of Grebe»). Р. Моррел у роботі «Thomas Hardy. The will and the way» трактує проблематику цього short story Гарді через образ театру. Ми визначаємо метою літературознавчої розвідки дослідження принципів конструювання образу тіла в short story «Barbara of the House of Grebe», використовуючи здобутки англомовної літературної критики.

Short stories збірки «A Group of Noble Dames» були написані Т. Гарді спеціально для періодичних видань. Найбільше дискусій викликав твір «Barbara of the House of Grebe», який у варіанті видання 1890 р. для журналів «Graphic» та «Harper's Weekly» мав заголовок «Barbara, Daughter of Sir John Grebe». Після публікації твору дискусії навколо нього велися на сторінках журналу «Spectator». Деякі критики та письменники дорікали автору за надмірне використання готичних елементів і невдале поєднання різножанрових творів: притчі, казки та міфу [1, с. 62]. Натомість дослідники наступних поколінь (Дж. Робертс, Р. Моррел) вбачають у перелічених «вадах» ознаки високохудожньої творчої манери митця та вважають їх доказами створення письменником складної мозаїки твору [3, с. 116].

Як зазначає Дж. Робертс, важливу роль у short story «Barbara of the House of Grebe» відіграє образ тіла (тіло фізичне та скульптурне зображення тіла) [5]. Ми згодні з твердженням дослідниці та вважаємо, що образ тіла в творі є втіленням двох протилежних естетичних категорій – прекрасного та огидного. При цьому відбувається протиставлення не лише зовнішньої, а й внутрішньої краси героїв.

Головна героїня short story, сімнадцятирічна Барбара Гребе (Barbara Grebe), спадкоємиця одного

з найзаможніших родів Вессексу, закохується у надзвичайно вродливого, проте бідного юнака Едмунда Віллоуза (Edmund Willowses). Вона таємно втікає з ним та одружується, тим самим відкидаючи залишання іншого претендента – лорда Аплентдауерса (Uplandtowers). Барбара «кохає очима» (традиційний «чоловічий» варіант кохання), тому, коли розлука стирає в її пам'яті образ чоловіка, героїня, побоюючись за силу своїх почуттів, просить Едмунда надіслати портрет. Кохання Барбари не витримує перевірки – в результаті страшною трагедією, що позбавила Едмунда вроди, зовнішній вигляд чоловіка викликав у неї відразу.

Історія стосунків Едмунда та Барбари у певному розумінні є літературною ремінісценцією подій роману Ш. Бронте «Джен Ейр». Проте схожість конкретних подій в обох творах (кохання на відстані, пожежа, яка спотворює зовнішність героя), не доповнюється подібністю розвитку теми кохання. Почуття Едмунда та Барбари розвиваються у форматі протиставлення «маскулінно-фемінних» дій та вчинків. Обом героям властиві як традиційно чоловічі, так і традиційно жіночі риси та якості. Т. Гарді відмовляється від романтичної сталості образів героїв, типізації жіночого та чоловічого образів. На відміну від Джен Ейр, героїня *short story* закохалася у фізичну красу Едмунда, у його обличчя та тіло. Відтак, втративши красу, він перестав приваблювати жінку. Молода й недосвідчена, героїня сліпа у своєму ставленні до чоловіка. Збудувавши своє кохання на одній єдиній чесноті, вона ніби не помічає інші риси та якості, яких Віллоуз має чимало.

У зображенні письменника в особі Віллоуза гармонійно сполучаються зовнішня і внутрішня краса. Він палко та широко кохає дружину, прагне стати гідною для неї парою та старанно вчиться, щоб заповнити прогалини в знаннях та компенсувати неаристократичне походження, проявляє неабияку сміливість, рятуючи людей від пожежі. В такий спосіб кохання Едмунда до Барбари реалізується у відповідності до фольклорного мотиву випробування. Саме в результаті випробування молодий чоловік став калікою. В образі героя Т. Гарді реалізує античну концепцію калокагатії – поєднання досконалості фізичної краси та високої моральності. Віллоуз наділений не тільки гарною зовнішністю, він розумний, мужній, чесний, цнотливий. Утвердження Едмунда Віллоуза в творі як позитивного, але трагічного героя, підкреслюється символікою його імені та прізвища. Так ім'я героя – Едмунд (Edmond) – має давньоанглійське походження та дослівно перекладається як «заможний захисник». Здавна це ім'я вважалося ознакою благородного походження, оскільки належало двом англо-саксонським королям. Прізвище – Віллоуз (Willowses) – походить від англійського іменника willow (верба), що є символом нещасливого кохання. Важливо відмітити, що верба традиційно вважається жіночим деревом.

Образ цього героя, як зазначає Дж. Робертс, є фемінізованим: надзвичайна врода, символічність прізвища, захоплення дружини та пасивне прийняття

всіх рішень батьків Барбари роблять його на початку оповіді більше схожим на жінку [5]. Ми згодні з дослідницею, проте вважаємо, що персонаж наділений і іншими якостями. Так, героїчний вчинок демонструє «маскулінні» якості чоловіка, його активність та готовність до самостійних вчинків. Однак героїні не потрібна маскулінність, оскільки її кохання має характер споглядання, а тому для неї втрата фізичної вроди, спотворення прекрасного тіла символізує загибель кохання. Пішовши з дому, Віллоуз добровільно відмовляється від дружини, від боротьби за неї. Чоловік підкорюється вибору дружини та цим вчинком знов демонструє фемінні риси.

Фактично Гарді зображує не спотворення вроди, а закономірний процес втрати фізичної краси, проте суттєво зменшує відрізок часу, за який відбувається така трансформація у звичайному житті. Своєрідне прискорення дії законів природи виявляє одномірність кохання героїні. Її почуття реалізуються в чоловічому, маскулінному варіанті. Така зміщена заміна маскулінно-фемінних рис у героїв протилежних статей – варіант підміни свого життя чужим, через що особисте щастя стає неможливим.

Пристрасть Барбари до зовнішньої краси чоловіка не зникає безслідно, згодом вона трансформується у поклоніння його скульптурному зображенню. Витвір італійського скульптора, який передавав усю вроду молодого красеня, розпалює в Барбарі, вже дружині Аплентдауерса, нову хвилю почуттів. Цілує губи мармурової статуї, героїня щасливіша, ніж в обіймах другого чоловіка. Молода жінка нещаслива у другому шлюбі, вона відчуває докори сумління через те, що відштовхнула Едмунда. Розповідач не відкриває перед читачем подробиць подружнього життя Барбари до появи статуї, проте з окремих ремарок стає зрозуміло, що жінка потрібна лордові передусім як мати його майбутнього спадкоємця. Зробити ж саме Барбару своєю дружиною було для нього своєрідною справою честі, особливо після її невіголошеної відмови. Відмітимо, що в першому варіанті *short story*, містився опис кількох сцен насильства Аплентдауерса над Барбарою. На прохання редактора ці сцени були вилучені з тексту твору, що надзвичайно образило письменника [5]. Проте твір містить натяк на сексуальне насильство над жінкою: за дев'ять років шлюбу Барбара народжує одинадцять дітей, десять з яких померло у дитинстві.

Як відзначає С. Перчейс, концепт сексуальності найчастіше інтерпретується вікторіанською літературою саме у вигляді сексуального насильства [4, с. 128]. Аплентдауерс не пробачив дружині першого до Віллоуза. Побачивши вночі ритуал поклоніння статуї, герой спотворив і знищив мармурове тіло Едмунда. Сплондрувавши кам'яне зображення, лорд ніби хотів зганьбити навіть спогади про перше кохання Барбари, а розбивши статую, розбити серце жінки.

Символічним у цьому контексті є використання алюзій з античної міфології. Побачивши статую, Аплентдауерс порівнює її красу зі вродою Аполлона.

Уламки ж спотвореної та розбитої статуї, знайдені через багато років у фундаменті будинку, місцеві жителі прийняли за зображення демону Сатира чи Смерті.

Статуя людини, *specimen of manhood almost perfect in every line and contour* [2], є важливим символом short story. Краса скульптурного зображення прив'язує героїню і відштовхує від чоловіка. Примітно, що жінка називає першого чоловіка на ім'я, а другого – за прізвиськом. Розповідач та герої твору навіть не згадують перше ім'я героя, тим самим підкреслюючи, що Аплендтауерс – в першу чергу, представник свого роду, а відтак його інтереси пов'язані з інтересами роду.

Героїня переносить кохання на статую, вклоняється їй з релігійною пристрасністю та намагається зробити її суб'єктом свого життя. Вона підмінює почуття до живої людини поклонінням статуї, адже цей об'єкт кохання легко перетворити на маріонетку. Автор описує ставлення Барбари до статуї через інтерпретацію античного міфу про Пігмаліона та Галатею. Подібно до героя міфу (чоловіка), вона цілує губи статуї та шепоче слова ніжності (дії, властиві радше чоловіку, аніж жінці вікторіанської епохи). Проте, на відміну від міфу, згідно з яким Венера оживила статую Галатеї для Пігмаліона, дії Барбари мають зворотній ефект. Вона нібито перетворюється у мармурову статую: *The shawl which she had thrown round her nightclothes had slipped from her shoulders, and her long white robe and pale face lent her the balanced appearance of a second statue embracing the first* [2]. Таке своєрідне з'єднання символізує приреченість почуттів жінки. Лорд Аплендтауерс розцінює таку поведінку дружини як хворобу та за допомогою страшної «терапії» доводить жінку до напівбожевільного стану, змушує жити в постійному остраху за своє життя, отримує контроль над її душею та тілом. Героїня втрачає самостійність, риси маскулітності. Вона стає не просто жіночо-фемінною, а перетворюється на жертву, маріонетку в руках чоловіка. Її хвороблива прив'язаність до Аплендтауерса – варіант розгортання стосунків моделі «кат та жертва», що підкреслюється співзвучністю імені героїні з іменем святої Барбари з Нікомедії, закатованої у 306 р.

Сцени «лікування», які є літературною ремінісценцією сцени першої шлюбної ночі з новели П. Меріме «Венера Ілльська», просякнуті атмосферою готики й жаху. Спотворена статуя, свічки, запалені

для підсилення ефекту, жакливий сміх – усе це характеризує Аплендтауерса як підступну, безжальну людину. На відміну від Віллоуза та Барбари, йому притаманні суто маскулітні риси. Жорстокість лорда підкреслюється за допомогою прізвища, утвореного поєднанням двох англійських слів *upland* (верхній, той, що розташований в горах) та *tower* (вежа, башта, в'язниця). Дослівний переклад родинного імені «вежа/башта/в'язниця, розташована в горах» передає сутність життя героя – він заручник свого роду. Лорд є прямою протилежністю Едмунда Віллоуза як в особистих якостях, так і в ставленні до Барбари. Перший обожає її, другий – катує своєю жорстокою любов'ю. Проте заповідній мрії Аплендтауерса про спадкоємця не судилося здійснитися. За іронією долі фемінність, яку лорд Аплендтауерс знищує в дружині, перемагає, адже в живих залишається єдина дитина – дочка, і титул переходить до небожа. Так само, як не вдалася спроба італійського майстра навічно зафіксувати красу Едмунда Віллоуза, не вдалася спроба Аплендтауерса передати титул по чоловічій лінії. Фактично обидва герої втрачають те, що мають найвидатнішого: перший – фізичну та духовну красу, другий – родинне прізвище. Відмінність лише в тому, що для Віллоуза власна краса – лише те, що йому дане природою, йому не властивий нарцизм, натомість титул та походження мають виняткове значення для Аплентауерса.

Своєрідним симбіозом розуміння категорії калокатії та високої християнської моральності, які об'єднував у собі Едмунд Віллоуз, і яких бракувало лорду Аплендтауерсу, є повчальний висновок, презентований розповідачем у фінальній частині твору у формі переказу проповіді священика.

Аналіз образу тіла в контексті образної системи та проблематики short story «Barbara of the House of Grebe» дозволяє визначити, що конструювання символіки образу відбувається на основі звернення до античної міфології й категорії етики та естетики і літературних ремінісценцій. Головними прийомами створення образу-символу є протиставлення, позиціонування двох героїв, як носіїв позитивних та негативних рис, прийом підміни (маскулітне/фемінне; людина/маріонетка; духовна/тілесна краса; кохання як прояв духовності/як фіксація зовнішньої краси), розширення інтерпретаційних полів, атрибуція через імена героїв.

ЛІТЕРАТУРА

1. Brady K. The Short Stories of Thomas Hardy. – New-York: St. Martin's Press, 1982. – 235 p.
2. Hardy T. Barbara of the House of Grebe [електронний ресурс] <http://www.hardyshortstories.com/barbara.htm>.
3. Morrell R. Thomas Hardy. The will and the way. – Kuala Lumpur: Univ. of Malaya press, 1965. – 188 p.
4. Purchase S. Key concepts in Victorian literature. – Palgrave Macmillan, 2006. – 282 p.
5. Roberts J. Abjection and degeneration in Thomas Hardy's «Barbara of the House of Grebe» [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3709/is_199904/ai_n8827651/pg_15?tag=artBody;coll.